

***In memoriam* Dimitrie Cunțan (1837 - 1910)**

Dr. Constantin Catrina

Key words: Dimitrie Cunțan, composer, Transylvania, sacred music, orthodox

Abstract: The study present the professional portrait of the priest and composer Dimitrie Cunțan, a honest and worth of imitation man, composer, journalist, a reference name for the orthodox sacred music from Transylvania.

După starea și felul în care a evoluat cântarea de strană din Biserica Ortodoxă Română din Transilvania secolului al XIX-lea, s-au adunat în timp numeroase referințe documentare, studii și articole de specialitate, culegeri cu notații muzicale etc. Desigur, în centrul acestor reușite se vor detașa, de la bun început, preocupările statornice ale arhiereului Andrei Șaguna (1808-1873). Astfel, pentru optimizarea modului de a se cânta în Biserica noastră, demersurile arhieresti s-au concretizat în: 1) dezvoltarea și emanciparea învățământului românesc de toate gradele; 2) cunoașterea și aplicarea rânduielilor bisericesti în strânsă legătură cu tradiția și practica de a se cânta la strană; 3) tipărirea de cărți liturgice; 4) introducerea cântării corale în Catedrala Ortodoxă din Sibiu și 5) culegerea și tipărirea melodiilor bisericesti.

În consens cu cele enumerate ne sunt cunoscute, astăzi, atât actele oficiale¹, cât și studiile, articolele și monografiile dedicate vieții și activității mitropolitului Andrei Șaguna; despre personalitatea arhiereului vorbind și rezumând cărturarii Ioan Lupaș², Antonie Plămă-

Andrei Șaguna (1808-1873)
Portret de Mișu Popp
Colecția muzeului
„Prima Școală Românească”
din Șcheii Brașovului

deală³, I.P.S. Laurențiu Streza⁴, Vasile Oltean, Dumitru Păcurariu ș.a.

1 Gh. Tulbure, *Mitropolitul Șaguna. Opera literară. Scrisori pastorale. Circulare școlare. Diverse*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1938.

2 Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu, 1911.

3 Antonie Plămădeală, *Momentul Andrei Șaguna în istoria și cultura Transilvaniei*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, nr. 1-2, 1984, pp.7-18.

4 Laurențiu Streza și Vasile Oltean, *Mitropolitul Andrei Șaguna în documentele din Șcheii Brașovului*, Vol. I, Sibiu, Adit. Andreiana, 2008.

De asemenea, în articolul *Personalitatea Mitropolitului Andreiu* (1908), Dimitrie Cunțan a găsit prilejul să introducă în textul său și câteva din versiunile semnate de poetul Andrei Mureșanu (1816-1863), incrustații asemănătoare celor care au dat vibrații imnului de la 1848: *Un Răsunet*:

„În el româna ginte privește-al său părinte
Renăscător de-un popul, înfrânt de jugul
greu;

Ce-n semn de mulțumire, îi strigă-n dulci
cuvinte:

Trăiasc' Andrei Șaguna, prea bunul
Arhiereu”⁵.

1. **Prima tipăritură de cântări bisericești din Transilvania.** Încă din anul 1868, după aproape 4 ani de la trecerea la cele veșnice a profesorului de cântări de la Seminarul Teologic din Sibiu Ioan Dragomir (1833-1864), „mitropolitul Andreiu, ne confirmă Dimitrie Cunțan, m-a sfătuit ca, pentru conservarea și cultivarea lor mai sigură, toate cântările bisericești de străună să le culeg și să le scriu cu notele muzicii moderne.

Urmând sfatul arhieresc, încă de pe atunci am făcut începutul acestei colecțiuni, scriind rând pe rând cântările noastre bisericești, lecțiune de lecțiune, cum am urmat a le propune elevilor mei în seminar și cum, – după auz – le învățasem eu de la predecesorii mei, profesorii P.(preoții) Ioan Bobeș și Ioan Dragomir⁶. Și astfel, „M-am apucat deci de lucru; mi-am procurat un fortepian, mi-am angajat ca instructor de muzică pre cel mai renumit profesor din Sibiu, pe d.(omnul) Ottomar Neubner, absolvent de Conservatoriu, fost organist și dirigent de chor la biserica romano-catolică din Sibiu.

Cu acesta, deși om căsătorit și cu familie cum eram, am studiat muzica, pe lângă mari spese, în decurs de doi ani, instruând totodată și pe elevii institutului nostru, atât în cântările bisericești de la străună, cât și în cele chorale liturgice”⁷.

Dimitrie Cunțan
(1837-1910)

Data spre studiu profesorilor sibieni de la Seminarul «Andreian», Zaharia Boiu și Gheorghe Dima, culegerea semnată de Dimitrie Cunțan a întrunit următoarele observații: „Având în vedere că în arhiepiscopia noastră nu există nicio colecțiune din cântările bisericești noastre edată în tipar a astorfel de colecțiuni, cari se poată servi odată spre scopul regulării cântărilor noastre bisericești de un bun material pentru un studiu comparativ. (...) comisiunea are onoarea a propune cu recomandare, ca să se încredințeze cererea d-lui profesor Dimitrie Cunțan, atât în ce privește admiterea acestui manual ca (și) carte de școală în seminariu, cât și întru sprijinul cerut pentru tipărirea lui. Sibiu, 22 aprilie 1889”⁸.

5 Constantin Catrina, *Mitropolitul Andrei Șaguna despre practica și tradiția cântării bizantine în Biserica Ortodoxă din Transilvania*, în *Acta Musicae Byzantinae*, vol. I, nr. 1-2, Centrul de Studii Bizantine, Iași, 1999, pp.69-73.

6 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.9.

7 Idem, *Ibidem*.

8 Ion Popescu, *Elemente bisericești tradiționale în opera muzicală a lui Dimitrie Cunțan*, în *BOR*, București, nr. 9-12, 1976, pp.1053-1062.

După treizeci și cinci de ani de folosință și circulație în învățământul religios și la strana Bisericii Ortodoxe din Transilvania, se aud și câteva observații cu privire la autenticitatea melodiilor notate de Dimitrie Cunțan. Oralitatea, desigur, îi va da posibilitatea teologului Petru Gherman (1907-1941) să aprecieze că numai după ce va fi adusă la lumină întreaga muzică bisericească care circulă în Transilvania, numai atunci o astfel de „acțiune trebuie pornită cu toată convingerea și forța și cu toate mijloacele, iar amatorismul și

Gheorghe Dima
(1847-1925)

Zaharia Boiu
(1834-1903)

presupusa pricepere în arta muzicii și mai ales, în muzica bisericească, este bine să înceteze”⁹. Și astfel, încercarea lui Timotei Popovici și a colaboratorilor săi Aurel Popovici și Candid Popa – din 1925, aceea de a da la tipar o nouă ediție alcătuită „cu mai multă competență [privind melodiile] celor opt glasuri și celelalte cântări bisericești” a fost oprită de către conducerea eparhială a timpului¹⁰.

De la prima sa ediție (Viena, 1890) și până astăzi (ed.a IV-a, 1943), colecția intitulată: *Cântările Bisericești după melodiile celor opt glasuri ale Bisericii Ortodoxe, puse*

pe note și arangiate de Dimitrie Cunțan, Prof.(esor) la Semin.(arul) «Andreian» arhidiecezan, va înlocui cu succes învățarea și practicarea muzicii religioase după auz („după ureche”). Și iată cum, de peste 120 de ani, toate generațiile de tineri teologi din seminarii și școli de cântăreți vor parcurge următoarele categorii de cântări specifice Bisericii noastre:

I. Melodiile fundamentale ale celor opt glasuri

II. Podobiile¹¹

III. Svetilne, polieleu, pripele, tropare, condace, catavasii ș.[i] a.[lte] cântări la vecernie și utrenie

IV. Cântările Sfintei Liturghii a lui Ioan Gură de Aur

Cântările Sfintei Liturghii a Marelui Vasile

Cântările Sfintei Liturghii a lui Grigorie Teologul

V. Imoasele serbătorilor, ce se cântă la Sfânta Liturghie în locul axionului

Adaus;

Cântările la Mormântul Domnului

9 Petru Gherman, *Muzica bisericească din Ardeal. Generalități*. în *Omagiu Înalt Preasfinției Sale Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, Tip. Tipografiei Arhidiecezane, 1940, pp.426-437.

10 Ion Popescu, *art.cit.*, p.1054, nota 5.

11 Pentru ciclul de *Podobii* D. Cunțan a formulat următoarea explicație: „Cu o grupă importantă de cântări rămăsesem dată bisericii până la anul 1884. Erau «Podobiile» celor opt glasuri, cari se neglijaseră și abandonaseră așa, că nici în seminar nu se mai învățau... Dorind însă a asigura bisericii și proprietatea acestor cântări uitate în vechime și prescise în cântările liturgice, la recomandare din parte competentă, am angajat pe cantorul bisericii noastre din Daneș, tractul protopresbiteral al Sighișoarei, anume Simeon Florea, care servește bisericii de la dta a.[nul] 1834 ca învățător și cantor: După acest vechiu cântăreț am scris și podobiile, cum se găsesc în secțiunea a I.-a a colecțiunii mele” (Din prefața ediției I, Viena, 1890).

Și cu fiecare ediție a acestei tipărituri se vor repeta cuvintele de început, din Prefață, mărturisite de însuși Dimitrie Cunțan: «*Memoriei Marelui Andreiu (rep. la 16/28 iunie 1873) autorul intelectual al acestei lucrări în semn de pietate și recunoștință. Sibiu, 16/28 iunie 1890.*» *Autorul*¹².

Lucrarea la care ne referim definește, desigur, activitatea pastorală și de muzician autodidact a celui care și-a dedicat întreaga viață Bisericii și învățământului teologic ortodox: Dimitrie Cunțan. Profesorul și compozitorul Timotei Popovici, de pildă, scrupulos în observațiile sale de specialitate, avea să noteze în 1907: „În mica noastră literatură muzicală bisericească dl. Cunțan și-a câștigat un loc de cinste. Modest și fără pretenții deosebite în activitatea sa de autor, dânsul și-a îndreptat – *am putea zice [că] la noi dincoace cel dintâi – privirea spre vechile cântări bisericești*, izvorul cel mai curat și mai bun de inspirație pentru toți cari, ca autori muzicali, vor să contribuie la crearea unei literaturi bisericești-naționale”¹³.

Beneficiind de o carte cu toate cântările necesare și folositoare slujbelor liturgice din Biserica Ortodoxă Română din Transilvania, însuși autorul ei, Dimitrie Cunțan, avea să se mărturisească Preavenratului Consistoriu Arhidiecezan: «Astăzi înse, nici cantorii noștri cei mai bătrâni nu se mai îndoiesc, că instrucțiunea de cântări, făcută după *note* și cu mijlocirea vreunui instrument musical...; numai pe calea aceasta se poate cultiva: regulându-se din ce în ce mai mult și primind forme mai apropiate gustului înaintat»¹⁴.

Evident, aprecierile muzicienilor nu vor înceta. Astfel, același Timotei Popovici insistă că „Această colecțiune din punct de vedere istoric-cultural este pentru noi

de însemnătate deosebită și ne impune deplină recunoștință față de autor. De la apariția ei servește ca manual de instrucție în cântările bisericești în Seminarul «Andreian», punând astfel capăt metodei primitive a învățării cântărilor bisericești «după auz»”¹⁵.

Încă în anii noștri, muzicologul Romeo Ghircoiașiu (1919-1995) va aprecia că, „El – *Dimitrie Cunțan* – are meritul de a fi un precursor al muzicii bisericești ardelenene, un deschizător de drumuri, melodiile transcrise de către el și publicate în 1890, stând până azi la baza cântării din eparhiile ortodoxe: Sibiu, Brașov, Covasna și Harghita, Cluj, Alba, Oradea, Crișana, Maramureș și Sătmar, Sălaj. Pe drumul deschis de el a apărut o serie întregă de muzicieni care s-au ocupat cu problema transcrierii îmbogățind astfel documentele asupra vechii noastre cântări de strană legate de muzica populară în evoluția sa istorică”¹⁶.

După o investigație temeinică asupra colecției semnată de Dimitrie Cunțan (v. scara muzicală și gen, sistem sonor, ca-

15 T. Popovici, *art.cit.*, pp. 385-386.

Chiar după câțiva ani de la apariția Colecției de Cântări Bisericești, datorată lui D. Cunțan, G. Dima afirmă că „Această muzică în starea în care se află și persistă a se menține, atât prin valoarea ei muzicală, cât și prin modul ei defectuos de interpretare și executare, nu mai corespunde nici scopului pentru care este menită, nici cerințelor scopului în care ne găsim. Vor fi fost desigur, vremuri în care această muzică era ascultată cu mare evlavie de către drept-credincioși, astăzi însă, ea e o sarcină insuportabilă, atât pentru urechile acelor persoane care sunt ținute a se îndeletnici cu ea, a o cultiva și a o executa, cât și pentru cei care o ascultă în biserică” (Constantin Catrina, *Ipostaze ale muzicii de tradiție bizantină în România*, București, Editura Muzicală, 2003, p.9, nota 27).

16 Romeo Ghircoiașiu, *Muzica ardelenă de strană și influențele ei populare*, Ms.dact., Cluj, 1958.

„Exemplul lui Dimitrie Cunțan este apoi urmat de Timotei Popovici (1893), Antonie Sequens și Terențiu Bugariu (1908) din Banat, Trifon Lugojan (1913), Atanasie Lipovan (1827) ambii din Arad, Celestin Cherebețiu (19630) din Blaj, Nicolae Fîru (1940), orădan, care a tipărit transcrierile sale în refugiu la Timișoara” (R.G.).

12 Vezi ed.a IV-a, Sibiu, 1943 (După prefața ediției I, Viena, 1890).

13 T. Popovici, *Cântarea bisericească*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 9.10, 1907, pp.385-386.

14 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.9.

dențe și formule melodice), Gheorghe Ciobanu (1909-1995) a concluzionat că: „Pilonii vechii muzici postmedievale, uneori chiar medievale au rămas însă fermi, cu toată această diversificare. Datorită împrejurărilor istorice – conchide bizantinologul român – această unitate s-a zdruncinat în secolul al XVIII-lea, evoluția muzicii bisericești făcându-se altfel în fostele țări românești pe de o parte, în Transilvania și Banat pe de altă parte. Numai această evoluție specifică diferită a dus la varietaatea de care ne-am ocupat”¹⁷.

La aproape 50 de ani de activitate didactică și de cântare directă la strana Bisericii noastre, preotul și profesorul Valeriu Popa, directorul Școlii de Cântăreți Bisericești „Dimitrie Cunțan” din Sibiu avea să consemneze în mod inspirat: „Cântările bisericești, după melodiile celor opt glasuri ale Sfintei Biserici Ortodoxe, culese, puse pe note și aranjate de Dimitrie Cunțan, s-au smuls de sub teascurile imprimăriei lui Jos.(eph) Eberle, din Viena, în iunie 1890, și s-au așternut, ca o ninsoare curată, pe stranele străvechilor noastre lăcașuri de închinare.

Din utrenie și liturghie, din vecernie și mezonoptică, armoniile lor, miraculos plăsmuite și întâmpinate cu aleanul înveșnicirii sufletului nostru etnic, clădesc catapeteasmă în cer și pe pământ, ortodoxiei noastre naționale”¹⁸.

17 Gheorghe Ciobanu, *Muzica bisericească la români. Origine. Vechime*, în *BOR*, București, nr. 1-2, 1972, pp.162-165.

Un punct de vedere aparte aparține părintelui prof. univ. dr. Marin Velea care, fără să ne propună acele exemple concrete, avertizează că respectiva lucrare „prezintă scăderii în ceea ce privește stilul care este vădit influențat de melosul popular și cel al Bisericii Protestante (Calvine) și sârbești” (Marin Velea, *Evoluția muzicii psaltice și a mișcării corale religioase din România*, București, Edit. Dainu, 2004, p.96).

18 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.14.

În citatul extras din lucrarea muzicologului Romeo Ghircoiașiu am actualizat noua împărțire eparhială a celor două mitropolii: *Mitropolia Ardealului și Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului*.

2. **Recenziți și recenzii.** Despre creația muzicală religioasă semnată de Dimitrie Cunțan, și destinată formațiilor corale bisericești pe una, două, trei și patru voci bărbătești s-a scris mult mai puțin în comparație cu volumul de *Cântări bisericești și cele patru ediții apărute până în prezent: 1890, 1925, 1932 și 1943*¹⁹.

Așa de pildă, un punct de vedere mai deosebit îl are profesorul și compozitorul Timotei Popovici (1870-1950) care, la apariția partiturii *Cântări religioase. La cununii, la hirotoniri și la sfințirea bisericilor, aranjate pentru cor de bărbați* (Sibiu, 1906), a consemnat: „Prin bogăția armoniilor aplicate melodiilor date, prin mișcarea melodică vie a singuraticilor voci însoțitoare, prin folosirea, de altfel cam prea deasă a succesiunilor cromatice în melodiile acestor voci, lucrarea aceasta este superioară celor 2 precedente²⁰, dar totodată și mai grea de studiat, cu deosebire din partea corurilor cu cântăreți mai puțin exersați”²¹.

O concluzie cu unele sublinieri generale, și totuși cvasi tehnice ne-a formulat-o și ierodiaconul Anatolie Scurtu, profesor, care în aliniatele articolului *Cântările funebre armonizate de Dimitrie Cunțan*, a remarcat: „Ca unul care cunosc și alte melodii și cântări funebre, din alte părți ale țării, compoziții ale diferiților muzicieni, pot spune că, în colecția de la Sibiu, am găsit fondul și forma cea mai deplin reușită până acum. Așa se explică de altcun fel și faptul că melodiile de aici au devenit

19 Prin apariția editorială de la Reșița, în 1970, *Timotei Popovici (1870-1950)*, muzicologul Dumitru Jompan ne și atrage atenția că „În «*Catalogul creației lui Timotei Popovici*» am reținut doar lucrările cu caracter laic întâlnite în bibliografia care ne-a stat la îndemână” (p.37, nota de subsol).

20 Cu referire la tipăriturile mai din urmă ale lui Dimitrie Cunțan și anume: *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, pentru cor la două voci egale*, Sibiu, 1903 și *Cântări funebre pentru cor bărbătesc*, Sibiu, 1903.

21 T. Popovici, *Cântarea bisericească*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 9-10, 1907, pp.385-386.

populare, cântate în multe din centrele noastre bisericesti și apreciate de toți executanții lor. Ele sunt frumoase, pentru că au în structura lor bogăția melodică a vechilor noastre glasuri, antifoane, tropare sau podobii²².

După mai bine de o sută de ani de la apariția culegerii *Cântările funebre pentru cor de bărbați* (Sibiu, 1903), compozitorul Adrian Pop, în teza sa de doctorat, *Recviemul românesc*, observă că această lucrare „reprezintă una din sursele de referință ale genului în Transilvania”²³, înserând, de pildă, în cuprinsul ei următoarele cântări: 1. *Amin*; 2. *Cu duhurile dreptilor*; 3. *Tu ești Dumnezeu*; 4. *Doamne miluiește-ne*; 5. *Dă-ne, Doamne*; 6. *Amin*; 7. *Cu adevărat deșertăciune sunt toate*; 8. *Cu sfinții odihnește-te, Hristoase*; 9. *Veniți, fraților*; 10. *Sfinte Dumnezeule*; 11. *Plâng și mă tânguiesc*; 12. *Aliluia și* 13. *Cela cu adâncul înțelepciunii*.

Cu desfășurare bimodală (la minor – La major), întregul edificiu sonor al acestei lucrări degajă o deplină liniște cât și o profundă stare de rugăciune. În ansamblu, respectiva suită compozițională „dovedește un meșteșug onest, un anume bun simț care vizând cu precădere și la nivelul înțelegerii timpului – obiectivele autenticității și funcționalității utilitare – reușește să răspundă acestor cerințe cu acuratețe și firesc”²⁴.

Deși unele demersuri cu privire la transcrierea numelor bizantine în notație guidonică s-au petrecut chiar cu mult înainte²⁵ de cele reușite sub sârguința lui Dimitrie Cunțan, Ion Popescu-Pasărea

(1871-1943) se împotrivesc cu autoritate asupra acestei metode vorbind despre o „alterare regretabilă” în ceea ce privește conservarea autentică a muzicii psaltice. „Dovadă despre acestea – *conchide profesorul și compozitorul român I.P.-P.* – este încercarea de transcriere care s-a făcut la Sibiu de către Cunțan și în Bucovina de marele Mitropolit Silvestru Morariu²⁶; încercare [ce] a avut ca rezultat înstrăinarea din ce în ce mai mult a vechii cântări psaltice”²⁷.

3. Dimitrie Cunțan, dirijor de cor. Aflat în prima linie a dirijorilor de cor din cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea, Dimitrie Cunțan a ctitorit câteva coruri de mare prestanță în derularea timpului la Sibiu. Astfel, în 1867 a deschis solemnitatea prilejuită de înființarea *Reuniunii Sodalilor Români din Sibiu*²⁸; a instruit *Corul Societății de Lectură „Andrei Șaguna”*²⁹ și, în această calitate, a participat în mod

26 Silvestru Andrievici-Morariu, *Psaltichia bisericească așezată în note muzicale*, Viena, 1879.

27 I. Popescu-Pasărea, *Muzica bisericească*, în *Muzica românească de azi*, București, Ed. P. Nițulescu, 1939, pp.597-602.

Din momentul apariției lucrării *Gramatica muzicii psaltice. Studiu comparativ cu notația liniară* (de Nicolae Lungu, Grigore Costea și Ion Croitoru), București, Edit. Instit. Biblic, 1951, a unor articole lămuritoare: Gh. Alexe, *O nouă contribuție la uniformizarea cântărilor bisericesti*, în *BOR*, București, nr. 7-8, 1960, pp.755-758 și în continuare alte tipărituri ce susțin această metodă precum: Grigore Panțiru, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, Victor Giuleanu, *Melodica bizantină*, 1981 și multe alte cântări psaltice, notația suprapusă cu nume și semne muzicale guidonice nu mai poate fi îngrădită (marginalizată). De aceea și ideea de a se folosi foarte rar, în procesul de predare în învățământul teologic, acele „noțiuni minime de muzică liniară”, cât și acele „similitudini între notația psaltică neumatică și cea liniară occidentală” nu poate să prindă rădăcini. (v. Stelian Ionașcu, *Teoria muzicii psaltice pentru seminariile teologice și școlile de cântăreți*, București, 2006, pp.9-10).

28 Traian Chirilă, *Reuniunea Culturală Națională a Meseriașilor Români din Sibiu la optzeci de ani*, Sibiu, Tip. Tipografiei Diecezane, 1946, pp.96-97.

29 *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 93, p. dec./27 nov. 1877, p.4; nr. 96, 15/3 dec. 1878, p.4; nr.210, 1897, p.3.

22 Anatolie Scurtu, *Cântările funebre armonizate de Dimitrie Cunțan*, în *Anuarul II, 1927-1937-1947*, al Școlii Ortodoxe Române de Cântăreți Bisericești „Dimitrie Cunțan” din Sibiu, Suceava, Tip. Bucur Orendovici, 1947, pp.29-32.

23 Adrian Pop, *Recviemul românesc*, Cluj-Napoca, Edit. Media Music, 2004, p.72.

24 Idem, p.81

25 v. Gavriil Musicescu și colabor., *Rânduiala Veceraniei*, Leipzig, Litografia C.G. Röder, 1883 etc.

direct la funerariile arhiereului Andrei Șaguna de la Rășinari; în acel moment a și cântat, împreună cu corul seminariștilor *Imn la mormântul Marelui Andreiu* (1873). De asemenea a fost prezent și la înmormântarea compozitorului și profesorului Nicolae (Niki) Popovici (1857-1897)³⁰, iar în 1906, a cântat cu „Corul Seminarial” la strana Catedralei Mitropolitane din Sibiu.³¹ Compoziția de Dimitrie Cunțan, frecvent întâlnită în repertoriul corurilor din Transilvania, a fost *Românime mult cercată*³².

4. Compozitorii transilvăneni și creațiile (prelucrările) lor după Colecția Dimitrie Cunțan. Având ca model culegerea lui Dimitrie Cunțan, *Cântările Bisericești după melodiile celor opt glasuri ale sfintei noastre Biserici Ortodoxe*, compozitorii noștri au semnat numeroase partituri muzicale inspirate din melodică tradițională a muzicii bisericești din Transilvania. George Dima, de pildă, fiind întemnițat la Cluj de autoritățile timpului în perioada 21 martie 1917 – 22 iunie 1918, a compus mai multe piese corale religioase „după manualul lui D. Cunțan”³³. Cu credință și înzecită putere de muncă, compozitorul brașovean a finalizat 31 de cântări corale miniaturale din care menționăm: *La nașterea lui Hristos*, *La Sfintele Paști*, *La Intrarea Maicii în Biserică*, *Stăpână primește*, *Fecioară astăzi*, *Axion la Sâmbăta Paștilor*, *De Tine se bucură* și mai multe irmoase. Într-o

scrisoare expediată din temnița Clujului (iunie 1917) se destăinuia astfel familiei sale: „Eu îmi petrec timpul cu compoziții muzicale. Am lucrat multșor, atât armonizări de cântări vechi bisericești, cât și de compoziții originale”³⁴. De asemenea, în *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur pentru cor mixt* (în La major) același compozitor prelucrează și un *Cuvine-se cu adevărat* după o „melodie veche bisericească din Ardeal”³⁵.

La rândul lor Liviu Tempea (1860-1946), Timotei Popovici (1870-1950), Augustin Bena (18802-1962), Francisc Hubic (1883-1946), Celestin Gherebețiu (1901-1978) ș.a., armonizează cu predilecție mai multe monodii liturgice existente în aceeași culegere cunțană. Aceste pagini de scriere corală se regăsesc, în general, în *Răspunsurile Mari* de la *Sfânta Liturghie*: în *Chinonicul Ochiul inimii mele*, în *Antifoane* precum și în imnurile *Veniți să ne închinăm* și *Fie numele Domnului*.

5. Preotul și muzicianul Dimitrie Cunțan – o probitate morală și profesională exemplară. După ce își încheie cursurile elementare la școala din satul natal, Dobârca, jud. Sibiu, Gimnaziul de Stat și Institutul Teologic – Pedagogic ambele în

30 Virgil Onițiu, *Nicolae Popovici – necrolog*, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 199, 10/22 sept. 1897, p.3.

31 Mircea Păcurariu, *Catedrala Mitropolitană din Sibiu, 1906-2006*, Sibiu, Edit. Andreiana, 2006, p.105.

32 Ion Iliescu, *Corul din Orăștie*, CCA al Jud. Hunedoara, 1968, pp.9192; Constantin Catrina, *Cântecul Independenței în Transilvania*, în *Cumidava*, XII/1, Brașov, Muzeul Județean Brașov (1979-1980), 1980, pp.409-433.

33 Constantin Zamfir, *George Dima – muzician și om de cultură*, București, Edit.Muzicală, 1974, pp.227-228.

34 Constantin Catrina, *George Dima: Scrisori din temniță*, în *Marile evenimente istorice ale anilor 1848-1918 și muzica românească*, București, Edit. Muzicală, 1979, p.138.

35 Compară G. Dima, *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur pentru cor mixt*. Ed.a III-a, Cluj, Litografia și Tipografia SchildKrant, [f.a.], pp.18-20, cu Dimitrie Cunțan, *Cântările bisericești...*, ed.a IV-a, 1943, p.65.

În general, cele 31 de cântări bisericești semnate la Cluj de către G. Dima sunt de dimensiuni miniaturale finalizate într-o viziune armonică clasicizantă (de factură românească).

„Subjugat de farmecul cântărilor selectate din bogata carte a lui Dimitrie Cunțan, G. Dima nu prea pare în elementul său, – remarcă O.L.Cosma – e stângaci, pare un elev căruia i se pretinde să aplice mantia omofonă, neîngăduindu-și licențe care ar altera aspectul melodic general” (Octavian Lazăr Cosma, *Hronnicul muzicii românești*, vol. VII (1898-1920), București, Edit. Muzicală, 1986, p.267.

Sibiu (1858-1890), Dimitrie Cunțan devine învățător la Școala Poporală din aceeași localitate (1860-1872). De la 1 aprilie 1864, i se încredințează, de către arhiereul Andrei Șaguna, misiunea de a preda Cântările și Tipicul bisericesc la Seminarul „Andreian” (Institutul Teologic Pedagogic), funcție pe care o va deține până la sfârșitul vieții (1910).

Pentru meritele sale morale și profesionale, în anul 1865, Dimitrie Cunțan este hirotonit diacon, apoi în 1872 preot și preot paroh la Biserica Josephstadt din Sibiu; spiritual seminarial din 1877 și până în ultimul an de învățământ teologic (1909-1910). De asemenea a îndeplinit funcțiile de asesor consistorial onorific și de controlor al Casei Arhidiecezane, iar în calitate de „comisar consistorial”, a prezidat conferințele învățătoresți de la școlile ortodoxe din protopopiatele Brașov, Trei Scaune și Făgăraș³⁶.

Cunoscându-i îndeaproape reușitele pe linia „conferințelor învățătoresți”, arhiereul Andrei Șaguna îi adresează protopopului Ioan Hannia (1818-1897), în noiembrie 1864, următoarea înștiințare: „Preasfințite Părinte Protopope! Convingându-mă în anul trecut, dar cu deosebire în anul acesta că, comisarul școlar Demetriu Cunțan a justificat încrederea mea, ce am pus în el cu ținerea și manducerea conferințelor învățătoresți prin aceea, că el în toate prvințele a corespuns așteptării mele, și că a condus acele conferințe astfel, încât cred tare, că vor avea urmări dorite, și... că în urma lor s-au deșteptat învățătorii noștri din eparhie... a lucra perfecționarea în științe și cunoștințe pedagogice, precum și religiozitate și moralitate...”³⁷. Într-un alt raport, directorul Seminarului „Andreian”, I. Hannia, consemna: «În calitate de pro-

fesor de cântări a excelat totdeauna cu o *purtare morală exemplară*, și întru toate *foarte modestă*, a observat o *punctualitate în îndeplinirea datorințelor oficiului său*, a progresat spre deplină mulțumire în dezvoltarea și perfecționarea *artei de cânt bisericesc și de cânt în genere*, atât coral, *pe note și fără note... etc.*», la care, dreptul ahriereu a adăugat spre întărirea documentului respectiv: «Acest atestat bucuros îl întăresc, căci este adevărat»³⁸.

Cu prilejul altor întâlniri profesionale, numele lui D. Cunțan este evocat și, evident, apreciat așa cum la prima adunare de constituire a Societății „Psaltul” a Cântăreților Bisericești Români Ortodocși din Transilvania și Ungaria (Brașov, 24 iunie v., 1901), în prezența mitropolitului Ioan Mețianu (1828-1916), cântăreții stranelor noastre și invitații adunării au hotărât: „... luându-se în considerare meritele pe terenul musical-bisericesc ale lui Dimitrie Cunțan, prof.[esor] de Tipic și Musica Bisericească la Seminarul «Andreian» în Sibiu acesta a fost ales în unanimitate ca membru onorar al Societății «Psaltul»”³⁹.

În momentele de despărțire, la locul de veci, în curtea Bisericii din localitatea Săliște (29 iunie st.v.1910), între mai multe cuvinte cu caracter de panegiric s-a spus: „Precum Anton Pann a început să adune scâpând de la pieire produsele spirituale, poetice, ale poporului, astfel și Dumitru Cunțan a scăpat de la pieire sigură o mulțime de podoabe, de nuansări, de variațiuni melodice, cari în cântarea bisericească de la noi sunt creațiunea poporului nostru, dăruit de Dumnezeu cu mult simț artistic”⁴⁰.

6. Coleg și prieten. Colaboratori. În cei 46 de ani petrecuți la catedra Institutului

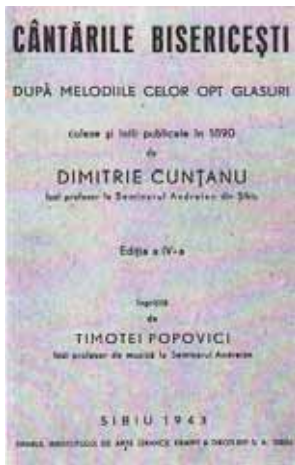
36 Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România*. Dicționar cronologic, București, Edit. Sagittarius, 2003, pp.3-4.

37 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.5.

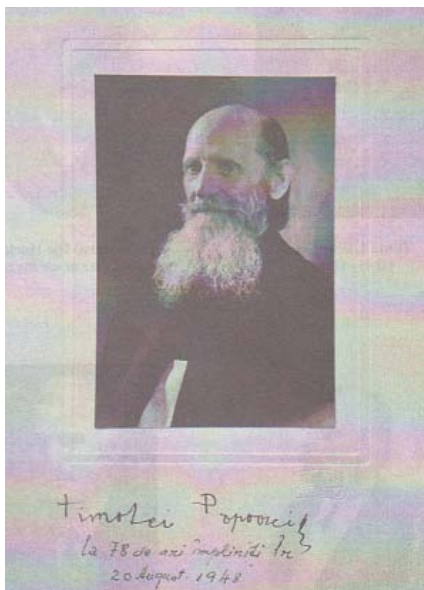
38 Idem, p.5.

39 *Societatea cantorilor „Psaltul”*, în *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, nr. 145, 1/14 iulie 1901, p.3-4.

40 Vasile Stan, *La mormântul lui Dimitrie Cunțan*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 7-8, 1910, pp.261-268.

Teologic-Pedagogic din Sibiu, Dimitrie Cunțan a fost coleg cu mai toți marii profesori din această instituție de învățământ religios, începând cu cei formați de arhiepiscopul Andrei Șaguna și până în primul deceniu al veacului al XX-lea, când s-a pensionat. O vreme a fost coleg cu Gheorghe Dima și Timotei Popovici, dar a avut ca elevi și mari ie-

rari precum Miron Cristea (1868-1939), viitorul mitropolit primat al României Întregite și prim patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Apoi, și un mare număr de viitori profesori, consilieri eparhiali, protopopi și peste 2000 de preoți parohi și învățători⁴¹.

41 Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p.143.

Cei care l-au cunoscut îndeaproape au consemnat că Dimitrie Cunțan „aduna în construcția sa psihologică, comori de bunătate, de cinste, de conștiinciozitate și de modestie, cu neputință de evaluat. Integru până la impietate și sobru până la scrupulozitate, adeseori făcea impresia unui iluminat, chemat la apostolia celor mai rare și mai grele exemple de virtute”⁴², iar ca muzician „a îndeplinit un rol deosebit în păstrarea cântărilor bisericești de tradiție bizantină în forma în care au evoluat, punându-le în circulație în notație liniară, sistem grafic de cunoaștere în această zonă geografică alături de cea psaltică din care s-a desprins în condițiile istorice specifice cunoscute”⁴³.

7. Dimitrie Cunțan – nume de referință. Încă în anii de început ai activității sale didactice la Slatina (1893-1897), apoi la Craiova și pentru totdeauna la Turnu Severin (1897-1930), profesorul, dirijorul și compozitorul I. Șt. Paulian și-a manifestat puternic dorința de a cunoaște îndeaproape ținuturile românești de dincoace de Carpați; fie ca dirijor al Coralei „Doina”, fie de unul singur.

Prezent în orașul de pe Cibin înainte de 1918, I. Șt. Paulian i-a avut ca ajutoare și buni sfătuitori pe protopresbiterul Ioan Papiu, pe maestrul Gh. Dima și pe Dimitrie Cunțan, prin bunăvoința căruia oaspetele de la Slatina va ajunge să cunoască atât Rășinariul – «*Panteonul Bisericii Ortodoxe*», cât și Săliștea «*Mărgăritarul Ardealului*» - așa după cum le va sublinia mai târziu dirijorul „Doinei” de la Dunăre.

La încheierea excursiei întreprinsă la *frații din Ardeal*, I. Șt. Paulian și-a notat astfel în carnetul drumețiilor sale: „Părăsind Sibiu, cu sufletul încărcat de atâtea bogate

42 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.6.

43 Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România*. Dicționar enciclopedic, București, Edit. Sagittarius, 2003, pp.205-206.

și sfinte amintiri, m-am reîntors la Slatina, pătruns tot mai adânc de vлага și darurile inepuizabile ale neamului românesc...⁴⁴.

Discuțiile cu preoții ortodoxiei noastre, cu oamenii așezărilor din Mărginimea Sibiului, cu muzicianul Dimitrie Cunțan și mai pe urmă cu „Părintele paroh Isaia Popa, o inimă de aur și un brav român”⁴⁵ i-au dat călătorului I. Șt. Paulian noi și înaripate speranțe întru Marea Unire pentru care a și semnat două din creațiile sale: *Imnul Unirii* (1919) și *Trăiască România Mare* (1921) – ambele partituri fiind compuse pe versurile aceluiași I. Șt. Paulian (1864-1936)⁴⁶.

8. Școala cantorală din Sibiu și elevii săi din protopopiatele Sfântu Gheorghe și Oituz.

În cei 20 de ani de activitate neîntreruptă Școala de Cântăreți Bisericești „Dimitrie Cunțan” din Sibiu (1927-1937 – 1947), sub îndrumarea unui corp profesoral dăruit, a reușit să pregătească un număr de 270 de cântăreți din peste 30 de protopopiate – slujitori de nădejde pentru strana Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania: Agnita, Avrig, Bran, Brașov, Deva, Făgăraș, Hațeg, Hunedoara, Ilia, Mediaș, Miercu-

rea, Odorhei, Oituz, Rupea, Săliște, Sebeș, Sfântu Gheorghe, Sibiu, Sighișoara, Târnăveni, Dumbrăveni, Zarand etc.

Având ca profesori de *Cântări bisericești și Tipic* pe Ioan Popița (1929-1934), Ioan Suciu (1940-1941) și pe Valeriu Popa (1942-1947), împreună cu celelalte materii de învățământ: *Istoria Vechiului și Noului Testament, Muzică vocală și instrumentală, Limba română, Geografie și Istorie, Aritmetică și Geometrie, Științe agricole, Drept bisericesc, Dogmatica, Ansamblul coral* etc., această școală sibiană și-a câștigat dreptul „de a fi așezată în rândul celorlalte instituții de educație și învățământ din țară”⁴⁷.

Cu o largă arie de cuprindere, școala sibiană, înființată din îndemnul și cu binecuvântarea mitropolitului Nicolae Bălan (1882-1955), a reușit ca între anii 1930-1942 să pregătească teoretic și practic și un număr de 21 elevi cântăreți selecționați din mai multe localități arondate protopopiatelor Sfântu Gheorghe, Oituz și Odorhei (din iulie 1937).

Luând în studiu „*Tabelul absolvenților școlii din decursul celor două decenii de existență*”⁴⁸ se pot regăsi, astfel, și foștii elevi cântăreți bisericești:

Emilian Bocicov	- Zagon
Eugen Boer	- Bicsad
Alexandru Bucur	- Aita Medie
Vicențiu Ciucășel	- Araci
Ioan Comșa	- Teliu
Ioan Iacob	- Brețcu
Nicolae Iuga	- Băcel
Ioan Mănoiu	- Poiana Sărată
Alexandru Mihalț	- Iarăș
Petru Munteanu	- Mărtănuș
Vasile Nedelea	- Teliu
Iuliu Nițu	- Bicsad

44 Viorel Cosma, *I.Șt.Paulian în lumina izvoarelor documentare*, Drobeta Turnu Severin, CJCPMAM, 1973, p.159.

După mai mulți ani, I.Șt.Paulian și *Societatea Corală „Doina”* din Turnu Severin se vor afla atât la Sibiu cât și în localitatea Rășinari, împreună cu profesorul Petru Severin (1907-1970), fost elev al profesorului Timotei Popovici, dar și fiu al aceleiași vestite așezări din Mărginime. Concertul „Doinei” din 22 septembrie 1934 (Sibiu) și momentele de pelerinaj la mormântul marelui arhiereu Andrei Șaguna au împlinit o mare „serbare românească cu cântece executate de corul «Doina» și Corul «Astra» din Comună” (*Telegraful Român, Sibiu*, nr. 82, 23 sept., 1934, p.4).

45 Ibidem.

Nicolae Scutea, *Isaia Popa – studentul teolog și preotul din Ocna Sibiului*, în *Îndrumător Bisericesc*, Sibiu, 1990, pp.130-132.

46 Pentru alte date despre I.Șt.Paulian vezi și Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. VII (N-O-Pip), pp.298-301.

47 Valeriu Popa, *op.cit.*, p.63.

48 Idem, pp.50-61.

Pentru anii de școlarizare (1927-1929) nu există o evidență asemănătoare (v. *Tabelul nominal*), Valeriu Popa, *op.cit.*, pp.50-61.

Constantin Popica	- Întorsura Buzăului
Miron Ranca	- Săcele
Gheorghe Roman	- Bățanii Mari
Vasile Roman	- Întorsura Buzăului
Gheorghe Șerban	- Iarăș
Gheorghe Ticușan	- Ormeniș
Constantin Tohăneanu	- Întorsura Buzăului
Andrei Vasarhei	- Odorhei
Ilie Zaharia	- Arini

9. **Fișier – Dimitrie Cunțan: creație și publicistică.** Pentru o privire generală, cuprinzătoare, asupra activității preotului și muzicianului Dimitrie Cunțan, (n.1837, Dobârca, jud. Sibiu – d.27 iunie, 1910, Săliște, jud. Sibiu) adăugăm aici, în ordinea anilor de apariție, titlurile tuturor opusurilor ce se află sub semnătura autorului lor:

A. Lucrări muzicale publicate

- 1890.** *Cântările bisericești după melodiile celor opt glasuri ale sfintei Biserici Ortodoxe Române*, Viena, Edit. Autorului (ed.a II-a, Sibiu, 1925; ed.a III-a, Sibiu, 1932 și ed.a IV, Sibiu, 1943).
- 1903.** *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*, pentru cor de voci egale, Sibiu, Tiparul lui W. Krafft.
- 1903.** *Cântări funebre*, pentru cor bărbătesc, Sibiu, Tiparul lui W. Krafft.
- 1906.** *Cântări religioase. La cununii, la hirotoniri și la sfințirea bisericilor*, aranjate pentru cor de bărbați în 4 voci, Sibiu, Tiparul lui W. Krafft.

B. Alte monodii bisericești publicate separat.

- 1875.** *Imn la mormântul Marelui Andrei*, cor bărbătesc la unison, v.de Zaharia Boiu.
Dumnezeul nostru, pentru voci egale, v. de Ioan Lepădat, [f.a.].

Imn la Intrarea în Biserică, pentru voci egale, v. Zaharia Boiu, [f.a.].

Ochiul inimii mele, priceasnă, [f.a.].

Cu trupul, priceasnă, [f.a.].

1906. *Troparul Nașterii Domnului*, armonizat pentru cor de bărbați, de T. Popovici.

1944. *Împărate ceresc*, pentru cor la unison, Sibiu, Tip. Diecezană.

C. Articole privind personalitatea arhierului Andrei Șaguna

1908. *Mitropolitul Andrei ca păstor*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 5, pp.191-196.

1908. *Personalitatea Mitropolitului Andrei*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 6, pp.241-246.

1908. *Religiozitatea și moralitatea Mitropolitului Andrei*, în *Revista Teologică*, Sibiu, nr. 12, pp. 453-460.

D. Lucrări rămase în manuscris

- *Rugăciune*, v. de Zaharia Boiu.
- *Românime mult cercată*, v. Zaharia Boiu.
- *Lupta vieții*⁴⁹, v. G. Coșbuc.
- *Irmoase*.
- *Tipicul cultului religios al Bisericii creștine ortodoxe de ritual oriental*.

*

La o sută de ani de la trecerea în eternitate a preotului și muzicianului (profesor, compozitor și dirijor) Dimitrie Cunțan (1910-2010), și la 120 de ani de când s-a dat tiparului cunoscuta colecție *Cântările bisericești după melodiile celor opt glasuri*

49 Titlul acestei lucrări l-am extras din articolul lui Dan Bugeanu, *Ilarie Chendi-bibliotecar*, în *Probleme de bibliografie*, vol. III, București, 1970, pp.159-160.

(1890), mediile cultural-științifice și bisericești își aduc, la această vreme, prinosul lor de recunoștință pe seama celui care și-a dedicat întreaga viață bisericii noastre și învățământului teologic ortodox din Transilvania. Exemplul de dăruire, ascultare și de râvnă înzecită de a fi fost de folos tuturor celor care l-au înconjurat, atât întru hărnicie, cât și în spirit, Dimitrie Cunțan s-a dovedit, în același timp, și un ctitor al începuturilor noastre în domeniul muzicii corale religioase și laice.

Din punct de vedere al creației sale, Dimitrie Cunțan a compus și prelucrat, în mod special, partituri destinate formațiilor pe voci egale bărbătești.

Abordând o linie melodică accesibilă vocilor corale, un ambitus comod pentru interpreții amatori, cântările cunțane au devenit în timp modele atât pentru cântarea de tradiție bizantină, cât și o cântare dovedită prin longevitate și scriere omofonă tradițională.